

fetâvâ, *Şerhu'l-Câmi'îl-kebir, Tecnî-sü'd-Debûsi, Hizânetü'l-hüdd.*

BİBLİYOGRAFYA :

Debûsi, *el-Esrâr*, Süleymaniye Ktp., Hacı Be-şir Ağa, nr. 310, vr. 1^b, 145^{a-b}; a.mlf., *Takvî-mü'l-edille*, Süleymaniye Ktp., Laleli, nr. 690, vr. 74^{a-b}, 216^b-225^b, 248^{a-b}; a.mlf., *Te'sisü'n-nazar*, Kahire 1310, s. 5, 6, 44; Serâhsî, *el-Uşûl*, I, 251-252; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 273; VII, 139; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 437-438; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 490; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 48; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 521; Ku-reşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, II, 499-500; İbn Haldûn, *Mu'kaddime*, Kahire, ts., s. 420, 421, 422; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 76-77; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 36, 86; Taşköprüzâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 307-308; II, 184; Kınalızâde, *Tabakâtü'l-müctehi-dîn*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2172, vr. 59^a-73^b; Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-vüşûl*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1887, I, vr. 143^{a-b}; *Keşfü'z-zunûn*, I, 84, 107, 168, 196, 334, 352, 467, 568, 703; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 109; Serkîs, *Mu'cem*, I, 866; Brockelmann, *GAL*, I, 184; *Suppl.*, I, 296-297; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 648; Sezgin, *GAS*, I, 456; Mü-neccid, *Mu'cem*, IV, 81; Yusuf Ziya Kavakçı, *XI ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâvâ-ra' al-Nahr İslâm Hukukçuları*, Ankara 1976, s. 33-37; Abdülvehhâb İbrâhim Ebü Süleyman, *el-Fikrü'l-uşûlî*, Cidde 1404/1984, s. 370-407; Muhammed Hamîdullah, "Usûl al-fıh'ın Tarihi" (trc. Fuat Sezgin), *İTED*, II/1 (1956), s. 9-10; Robert Brunschvig, "La Théorie du Qiyâs Juridique chez le Hânafite al-Dabûsi (V^e/XIe siècle)", *Orientalia Hispanica*, I, Leiden 1974, s. 150-154; Ahmet Akgündüz, "Karahanlılar'ın Büyük Hukukçusu Ebü Zeyd Debbûsi ve Mezheplerarası Mukayeseli Hukuka Te'sirleri", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Konya 1989, s. 89-108.

AHMET AKGÜNDÜZ

DECCÂL

(الذجال)

İlâhî dinlerde

kıyamet âlâmetlerinden sayılan ve insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağı kabul edilen olağan üstü güçlere sahip kişi.

Sözlükte "bir şeyi örtmek, yaldızlamak veya boyamak" anlamındaki *decc* kökünden türeyen bir sıfat olup klasik kaynaklarda "âhir zamanda ortaya çıkıp göstereceği hârikülâde olaylar sayesinde bazı insanları dalâlete sürükleyeceğine inanılan kişi" diye tarif edilir. Deccâl kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemektedir. Hz. Peygamber'e nisbet edilen rivayetlerde "muhatabını aldatmak gayesiyle güzel sözler söyleyen kişi; bir kaşı ve gözü bulunmayan kötü kimse" anlamındaki *mesîh* kelimesiyle birlikte "el-mesîhu'd-deccâl" ve "mesîhu'd-dalâle" şeklinde kullanılmıştır.

Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta Deccâl. Yahudi dinî literatüründe ilk defa milâttan önce II. yüzyıldan itibaren, "son günler"de Allah'a karşı gelecek güçlü bir varlıktan bahsedilmeye başlanmıştır (Daniel, 7/8 vd., 11/40). Bazı âlimler bu inancın kökünü, eski Bâbil mitolojisindeki sular ve dipsiz karanlıkların hâkimi Tiamat'ın yukarıdaki tanrılara isyan edip Tanrı Ea'nın oğlu Marduk tarafından mağlûp edilmesi mitine bağlarken bazıları da bunun başlangıcını eski İnançlarında görülen iyilik ve kötülük güçlerinin muhalefetindeki düalizmde aramışlardır.

Yahudi kutsal kitabındaki bazı anlatımların deccâl kavramı için zemin hazırladığı kabul edilir. Hezekiel kitabının 38-39. bablarında geçen Gog ve Magog kıssası bunlar arasındadır. Bu kıssada âhir zamanda, yahudilerin düşmanlarına kumandanlık edecek Gog'un Rab Yahve tarafından nasıl mağlûp edileceği anlatılır. Yahudi kutsal kitabının Yoel, Zekarya, Daniel bölümlerinde de buna benzer anlatımlar vardır. Ancak bu metinlerde mesîh adı geçmemektedir. Hezekiel'de adı verilen Gog ise tarihî bir şahsiyet olarak gözükmemektedir. Daniel'de deccâl için müşahhas bir örnek verilmekte, "küçük boynuz, canavar" tabiri-

leriyle sembolendirilen (Daniel, 7, 8) ve insan üstü özelliklerle tasvir edilen bu örneklerle yahudilere zulüm ve eziyette bulunan IV. Antiochus Epiphanes (ö. m.ö. 163) kastedilmektedir. Antiochus zalim bir hükümdar, büyük orduların kumandanı, üç kralı yenen, azizlere zulmeden, Allah'ın mâbedini tahrip eden bir deccâl tipidir.

Yahudi kutsal kitabının dışındaki apokrif metinlerden biri olan "On İki Kabile Büyüğünün (esbât) Ahdi"nde Dan kabilesine mensup ve İsrâil'in Allah'a ibadetten vazgeçmesine yol açtığı anlatılan şeytanî bir şahsiyet olan Belial da (Belial) bir deccâldir. Levi kabilesinden çıkacak mesîh onu yenecek ve ebedî ateşe atacaktır (IDB, I, 141). Diğer bazı apokrif metinlerde de benzer anlatımlara rastlanmaktadır (IV. Ezra, 11-12; IDB, a.y.).

Yahudiler deccâlî, kendilerini kurtarıcağına inandıkları mesîhin muhalifi olarak görmüşler, onlara zarar veren Antiochus Epiphanes yanında Neron, Kaligula, Pompey gibi zalim idarecileri de deccâl olarak telakki etmişlerdir. Menkibevî yahudi dinî literatüründe mesîhin muhalifi deccâl için Armilus adı kullanılmıştır. Armilus'un, Roma'nın kurucusu olarak görülen efsanevî şahsiyet Romulus'tan geldiği düşünülmektedir. Romalılar putperest bir kavim olarak yahudilerin yaşadığı kutsal topraklarda hâkimiyet kurmuş, onlara işkence etmiş, mâbedelerini yıkmışlardır; böylece mesîhin semavî ve ebedî krallığına karşı geçici dünyevî şeytanî gücü ve şeytanın krallığını temsil ettiklerine inanılmıştır. Dâvud neslinden gelen mesîh tarafından öldürüleceğine inanılan Armilus adı, ilkin Saadiah Gaon'un *Emunot ve De'ot*'unda zikredilmiştir. Sonraki apokaliptik midraşim edebiyatında geçen bir anlatıma göre Armilus, Roma'da güzel bir kadının mermerden heykelinin çocuğudur. Dünyanın kötü insanları o heykelle kendilerini aldatmışlar, heykel bu insanların tohumlarını içinde muhafaza etmiş, böylece onlardan bir çocuk oluşturmuştur. Armilus adı verilen bu hilekâr varlık 5 m. boyunda, sarı saçlı, ayak tabanı yeşil ve iki başlıdır (EJd., III, 476). Yine bu literatüre göre Armilus kendisinin tanrı olduğunu ileri sürülecek, on krala birlikte olacak, Kudüs'ü ve Antakya'yı zaptedecek, yahudileri topraklarından çıkaracak, Nehemiah b. Hushiel'i (Yûsuf'un oğlu Mesîh) öldürüp dürüst insanları yasa boğacaktır. Ancak Rab Yahve, deccâl Armilus ve ordularını Arbel vadisinde yok

XV. yüzyıla ait Almanca anonim bir eserde yahudiler tarafından desteklenen deccâlî tasvir eden iki resim (EJd., III, 61)

DECCÂL

edecek, Armilus Dâvûd oğlu Mesîh'in nefesiyle öldürülecek (İşaya, 11/4) ve Tanrı'nın krallığı yeryüzüne hâkim olacaktır. Bu literatürde Armilus insan üstü şeytanî bir varlık, mesîhin muhalifi bir şahsiyet olarak kötülüğün temsilcisidir.

Hıristiyanlık'ta deccâl, "anti-christ" tabiriyle mesîhin düşmanı olarak Kitâb-ı Mukaddes'teki Yuhanna'nın mektuplarında yer alır (I. Yuhanna, 2/18-22, 4/3; II. Yuhanna, 7). Âhir zamanda zuhur edecek düşman şeklinde telakkî edilen deccâl Yeni Ahid'de birçok yerde geçer (Mat-ta, 12/28; Luka, 11/20; Vahiy, 12/8, 13/1, 16/13, 20/1-7; Selânikliler'e II. Mektup, 2/3-12). Süryânî çevrelerde "anti-christ" tabiri için İslâmî kaynaklardaki deccâl teriminin aslı olduğu ileri sürülen **daggala** kelimesi kullanılır. Hıristiyan dünyasında kökleri Helenist Yahudiliğe kadar giden, İslâmî çevrelerce de paylaşılan bu terim ve onunla ilgili telakkiler tarihî seyri içinde inanç, teoloji, sanat, edebiyat ve siyasette önemli roller oynamıştır.

Yahudilik'te mesîh muhalifi olarak gelişen bu kavram, Hıristiyanlık'ta mesîhin ikinci gelişinden önceki muhalifi olan şeytanî veya yarı şeytanî yarı insanî bir varlığı ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Yeni Ahid'deki deccâl ile ilgili anlatımlar, yahudilerin kurtuluş öncesinde kötülüğün artacağı ve bir şahısta odaklaşacağı gibi inançlarından etkilenmiş, özellikle Daniel kitabından alınan örnekler bolca kullanılmıştır. Pavlus'un Selânikliler'e yazdığı, deccâl hakkında Yeni Ahid'deki en eski ifadeleri ihtiva eden II. mektubunda (2/3-12) deccâl "fesat adamı, helâk oğlu" şeklinde nitelendirilmektedir; onun ibadet edilen her şeye karşı çıkacağı, tanrılık iddiasında bulunacağı ve ortaya çıkmasının âhir zaman âlâmeti olduğu belirtilmektedir.

Yeni Ahid'in Vahiy kitabında deccâlin iki canavar şeklinde sembolik portreleri verilir. Bunlardan biri denizden çıkan on boynuzlu, yedi başlı bir canavardır. Onun başları üzerinde küfür isimleri bulunur. Bu canavar Daniel kitabındaki dört canavarın birleştirilmiş şeklidir. Kendisine hulûl etmiş olan şeytandan kudret ve hâkimiyet almıştır. İnsanlar arasında kendisine tapanların da bulunduğu bu canavar deccâldir. Bir bütün olarak Roma İmparatorluğu'nu, dört başından her biri ise kendisine tapınan bir imparatoru temsil eder; bu başlardan biri de Neron'u gösterir. Mesîh yeryüzüne dön-

düğünde semavî orduları ile bunları etkisiz hale getirir ve ateş gölüne atar, takipçilerini de ağzından çıkan kılıçla katleder (Vahiy, 11/7, 13/1-10, 17/3-18, 19/19-21; Daniel, 7/1-9, 15-27). Vahiy kitabında bu deccâl ve sahte mesîh tasvirinin mecazi, sırrî, bâtinî anlamları bulunmaktadır. Hıristiyan kilisesinde deccâl geleneği Yahudilik'teki gibi şu veya bu şekilde asırlarca sürüp gitmiştir. İslâmî geleneğe Hz. İsa veya mehdî tarafından öldürülecek deccâl inancı, diğer iki semavî dinde bulunan ilgili inançlarla benzerlik gösterir.

Yeni Ahid'in Vahiy kitabında yer alan deccâl ile ilgili açıklamaların, yahudi kutsal kitabı Hezekiel'deki (38-39) Gog ve Magog ile Daniel'deki anlatımlara dayandığı bilinmektedir. Sonraki yahudi apokaliptik literatürü de özellikle deccâlin bedenî tasvirinde kaynak oluşturmuştur. Hıristiyan literatüründe en zengin ve çeşitli deccâl motifleri hıristiyan apokrif metinlerinde ortaya çıkmıştır. Yahudi kökenli "Hezekiah'ın Ahdi" başlıklı metin, I. yüzyılın sonlarından itibaren gelişmiş bir deccâl geleneğini yansıtır. Metin, muhtemelen yahudi geleneğine bağlı bir hıristiyan tarafından yazılmıştır. Bu metinde âhir zamanda karışıklıklar, fitne ve fesatların çıkması, mesîhin gelişinden kısa bir süre önce bu âlemin şeytanî kralı Belial'ın annesini öldürmüş bir "fitne kral" olarak insan şeklinde zuhur etmesi, kiliseyi dağıtması, on iki havâriden birini (Petrus) öldürmesi, mesîh gibi davranıp konuşması, kendisini tanrı olarak sunması, hârikalar göstermesi, halkın tapınması için her şehre heykelini koydurması, üç buçuk yıl boyunca birçok insanın onu takip etmesi, daha sonra inananların beklemekte olduğu gerçek mesîhin melekler ve orduları ile gelip Belial ve ordularını cehenneme göndermesi gibi hususlar yer alır.

Deccâl kavramının nereden geldiği hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ön Asya kavimlerindeki, "zamanın sonu"nda yaratıcı Tanrı'ya karşı çıkan fesat canavarı efsanesi, siyasî olaylardan kaynaklanan sonun düşmanı fikri, Belial'ın efsanevî şahsiyeti, Neron efsanesinin gelişmesi gibi fikirler üzerinde durulmuştur (ER, I, 322).

Yahudi ve hıristiyan tarihlerinin incelenmesinden, deccâl inancının yayılmasına eski efsanelerin mevcut siyasî durumlara göre yorumlanmasının yol açtığı, ayrıca yahudi ve hıristiyanlara zulmedenlere zamanla efsanevî bir hüvi-

yet kazandırıldığı ve böylece menkıbeler oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Romalı İmparator Neron'a, ölümü ve geri dönmesi, yeniden dirilmesi ve nihaî karşılaşmada mesîhe hasım olması şeklinde böyle bir hüviyet kazandırılmıştır. Bu husus, aynı zaman dilimi içinde yazılan yahudi ve hıristiyan metinlerinde (İşaya'nın Göğe Yükselmesi, 4/1-4; Sibylline'nin Kehanetleri, 3/63-74, 4/119-150; Vahiy, 13, 17) görülmektedir. Sahte mesîh veya deccâl, yahudi kaynaklarından alınan fikirlerle hıristiyanların geliştirdiği kavramlardır. Ancak hıristiyanlar bu kavramları işleyerek sonraki yahudi literatürünü etkilemişlerdir.

Hıristiyan dünyasında deccâl, konusundaki gelişme tarihî seyri içerisinde büyük bir çeşitlilik göstermiştir. Sahte Yuhanna'nın Vahiy, Tsefanya'nın Vahiy, Esdras'ın Vahiy (Grekçe) gibi eserlerde deccâl hain ve çirkin bir dev olarak yer alır. Sonraki eserlerde anlatım genişler. Deccâl bazan kör, bazan tek gözlü, bazan da gözleri yerlerde çirkin, topal bir yaratıktır. Bazı eserlerde ise akıllı, becerikli bir kimsedir. Kaşlarının arası çok açık, parmaklarının ucu baş şeklinde, elinde bir kılıç bulunan, görenler tarafından hemen tanınan, saçları pis ve uzun bir kimsedir.

II ve III. yüzyılın hıristiyan yazarları deccâl hakkındaki çeşitli rivayetleri değerlendirmeye çalışmışlar, onun bir tek kişi olduğu veya birden çok kişiyi temsil ettiği, yahudi ya da Roma asıllı, sahte bir mürid veya işkenceci bir imparator olduğu hususunda tartışmalara girişmişlerdir. İsa Mesîh üzerindeki kristolojik tartışmalar onun muhalifine de yansımıştır. III. yüzyılın başında Romalı Hippolytus *Antichristo* adlı bir risâle yazmıştır. Ona göre deccâl de mesîh gibi yahudi fakat onun zıddı olacaktır. Hippolytus'un bazı takipçileri, deccâlin Neron tarafından temsil edilen Romalı zalim tipi ile sahte yahudi mesîhi tipini tartışmışlardır.

İlk inanç eseri olarak *Didache*'de deccâl dünyanın zalim hâkimi, şeytanî kuvvetlere sahip bir varlıktır. Irenaeus'den (ö. 202) itibaren kilise babalarının konuları arasına deccâl de girmiştir. Irenaeus, "anti-christ" in (deccâl) mistik 666 sayısı üzerinde durup onu Roma İmparatoru Lateinos veya tercihen Teitan ile özdeşleştirirken Vahiy kitabındaki imparatorun şeytanî deccâl olduğunu belirten açıklamaya dayanmıştır. Tertullian (ö. 220) deccâl terimini bütün dinsiz ve âsi kim-

seler, Cyprian da (ö. 258) ayrılıkçılar için kullandı. Origen (ö. 254) birçok deccâlin çıkacağı ve en büyüğünün âhir zamanda geleceğini yazdı. Hippolytus'tan sonra Victorinus Vahiy kitabına yazdığı tefsirde, daha sonra Lactantius da meşhur eseri *Divine Institutes*'in VII. cildinde deccâl geleneğini ele aldılar. Konu Commodian tarafından V. yüzyılın ortalarında geliştirildi. Gotlar'ın Roma'yı alıp hıristiyanları rahatlatmalarından sonra Neron Roma'yı yeniden ele geçirerek onlara üç buçuk yıl zulüm yapmıştı. Bu olay üzerine yahudilerin ülkesini yeniden zaptedip kendisine taptıran bu ikinci deccâli mesîhin yeneceği, ülkeleri dinine döndürüp Kudüs'te krallığını kuracağı inancı doğdu. Zamanla deccâle ilgili çok sayıda risâle yazıldı ve Ephrem, Bede, Methodius, Adso, Nerses, Kudüslü Cyril, Chrysostom ve diğerlerine atfedildi. Halk arasında bu menkıbeler büyük ilgi gördü. Bunlar üzerinde Grekçe, Latince, Süryânîce, Koptça, Ermenice, Farsça, Arapça başta olmak üzere çeşitli dillerde eserler yazıldı. İslâm'ın doğuşundan sonra ortaya çıkan Grekçe sahte Methodius metni Latince'ye de çevrilmiş, bu eserdeki deccâl tasvirleri Ortaçağ kiliselerinin vazgeçmediği kör, topal ve her türlü melânete cüret eden bir insan şeklinde halkı şartlandırmıştır.

Doğu Hıristiyanlığı'na mensup bazı babaların, daha sonra da Batılılar'ın Hz. Muhammed'i de 666 sayısına uydurmaya çalışarak (Maometis şeklinde) deccâl ilân etmeye kalkışmaları, Batı'da iç kavgalarda ileri gelen dinî siyasî liderlerin birbirlerini deccâl, deccâlin öncüsü diye itham etmeleri, yahudilerin Haçlı seferlerinde deccâle bel bağlayarak Türk denilen bir deccâlin İsrâil'in intikamını alıp hıristiyan kiliselerini ahıra dönüştüreceğini yaymaları, deccâl fantezisinin insanlarca nerelere kadar çekilebileceğinin örneklerini oluşturmuştur.

Ortaçağ'da kilise vâizleri Vahiy kitabındaki 666 rakamına 1000 ekleyerek deccâlin çıkış tarihini (1666) vermeye başlamışlar, bu durum büyük sıkıntılar meydana çıkarmış ve idareciler sonunda bunu yasaklamışlardır. Florisli Joachim (ö. 1202) deccâli bir sahte papa olarak düşündü. Çünkü papalık Waldensiyenler'e, spiritüel Fransiskanlar'e eziyet etmekteydi. İmparator II. Frederick ile Papa IX. Gregory arasındaki kavgada da (1239) iki taraf birbirini deccâllikle suçladı. Reform öncesi ve sonrasında bütün Protestan reformcular Roma kilisesini ve papalığı deccâllikle suçlarken kendileri de aynı ithama mâruz kaldılar.

1760'tan bu yana Batı'da deccâl konusu yeniden ilgi toplamış, Fransız İhtilâli de bunu kamçulamıştır. Batılılar Hz. Peygamber'i, müslümanları, Türkler'i, Büyük Peter'den

Kraliçe Mary, Oliver Cromwell, Napolyon Bonapart, III. Napolyon, Vladimir Lenin, Kaiser Wilhelm, Adolf Hitler ve Joseph Stalin'e kadar birçok ileri gelen kimseyi deccâl olarak kabul ederken Afrikalı müslümanlar Avrupalı sömürgecileri deccâl olarak görmüşlerdir. 1927'de yayımlanan bir İngiliz hükümet raporunda bu inancın Afrikalı müslümanları ayakta tuttuğu belirtilmiştir (Sarıtoprak, s. 47).

Günümüzde çağdaş Batılı yazarlar deccâl kavramını tarihî şahsiyetlerle özdeşleştirmeyi uygun görmemektedir. Genel anlayışa göre deccâl henüz zuhur etmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

W. Bousset, *The Antichrist Legend*, London 1896, s. 195; a.m.f., "Antichrist", *ERE*, I, 578-581; W. W. Heist, *The Fifteen Signs Before Doomsday*, Michigan 1952, s. 87; R. K. Emerson, *Antichrist in the Middle Ages*, USA 1981; M. Ali el-Bâr, *el-Mesihu'l-muntazar ve teâlimü't-Talmûd*, Cidde 1408/1987; Zeki Sarıtoprak, *İslâma ve Diğer Dinlere Göre Deccal*, İstanbul 1992; W. Jukes, "Imam Mahdy and Dajjal, the Muhammedan Antichrist", *Church Missionary Intelligencer*, new serie 8 (1883), s. 596-601; A. S. Tritton, "Ed Dajjal, Antichrist", *Proceedings of the 5th All-India Oriental Conference*, sy. 2 (1930), s. 1117-1127; D. J. Halperin, "The Ibn Sayyâd Traditions and the Legend of al-Dajjal", *JAOS*, sy. 96 (1976), s. 213-225; M. Rist, "Antichrist", *IDB*, I, 140-143; M. Rodriguez, "Antichrist", *New Catholic Encyclopedia*, New York 1967, I, 616; M. E. Stone, "Antichrist", *EJd.*, III, 60-61; J. Klatzkin, "Armilus", a.e., III, 476-477; J. D. Douglas, "Antichrist", *Dictionary of the Christian Church* (ed. H. H. Rowdan), London 1974, s. 47; Bernard McGinn, "Antichrist", *ER*, I, 321-323; V. Ermoni, "Antéchrist", *DTC*, I/2, 1361-1365.

KÜRŞAT DEMİRCİ

İslâmiyet'te Deccâl. Kur'an-ı Kerim'de kıyamet alâmeti olarak deccâlin zuhûr edeceğine dair açık bir ifade olmamakla birlikte bazı âlimler Kur'an'da deccâle işaret edildiğini söylemişlerdir. Nitekim Kur'an'da kıyametin muhakkak kopacağı, bunun ansızın gerçekleşeceği ve vaktini sadece Allah Teâlâ'nın bildiği haber verilmekte, onun vaktinin yaklaştığından (Tâhâ 20/15; el-Ahzâb 33/63; el-Kamer 54/1) ve bazı alâmetlerinin belirlediğinden söz edilmektedir. Örneğin En'âm sûresinin 158. âyetinde inkârcıların kendilerine melekin, Allah'ın veya O'nun bazı âyet ve işaretlerinin gelmesini bekledikleri ifade edildikten sonra "Ama rabbinin âyetleri geldiği gün, daha önce iman etmemiş yahut imanında bir hayır kazanmamış kimseye, artık inanası bir fayda sağlamaz" buyrulmaktadır; Muhammed süresinin 18. âyetinde ise kıyametin kendilerine ansızın gelmesini bekleyenlere "onun alâmetleri

belirmiştir. Kendilerine gelip çatinca ibret almaları neye yarar?" denilmektedir. Ebû Hüreyre ve daha başka sahâbiler tarafından rivayet edilen hadislerde Kur'an-ı Kerim'deki "bazı âyetler" ifadesiyle "güneşin batıdan doğması, dâbbetü'l-arz ve deccâlin ortaya çıkmasının" kastedildiği belirtilmektedir (Tirmizî, "Tefsîr", 7). Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsrâ'nın yahudiler tarafından öldürülmediği ve göğe yükseltildiği, Ehl-i kitabın ölümünden önce ona iman edeceği (en-Nisâ 4/157-159) ve onun kıyamet alâmeti olduğu (ez-Zuhruf 43/61) bildirilerek kıyamet öncesi İsrâ'nın nüzûl edeceğine işaret edilmiştir. Hz. İsrâ deccâli öldüreceğinden onun gelişi aynı zamanda deccâlin zuhûr edeceğinin de bir ifadesi olup, onun nüzûlünün Kur'an'da bildirilmesi deccâlin açıkça zikredilmesine gerek bırakmamaktadır. Dolayısıyla Kur'an'da doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde deccâlin çıkışına işaret edildiği ifade edilmiştir (bk. İbn Kesir, I, 122-123; İbn Hacer el-Askalânî, XIII, 79-80; Saîd Eyyûb, s. 15-18).

İslâmî geleneğe deccâl konusuna esas itibarıyla hadislerde değinilmekte bu yönüyle de konu hadislerden hareketle temellendirilen itikâdî bir mesele olmaktadır. Hz. Peygamber'in, gerçekleşmedikçe kıyametin kopmayacağı on büyük alâmeti arasında saydığı deccâl (Müslim, "Fiten", 39; Tirmizî, "Fiten", 21; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 12; İbn Mâce, "Fiten", 28), hadis literatüründe Nesâî'nin *es-Sünen*'i dışındaki kaynakların tümünde isim olarak zikredilmekte, konu hakkında aralarında Abdullah b. Amr b. Âs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre gibi sahâbilerin bulunduğu yirmi beş civarında râvinin rivayeti bulunmaktadır (meselâ bk. Buhârî, "Ta'bir", 33, "Enbiyâ", 48, "Fiten", 26; Müslim, "İmân", 273, 275, 277, "Fiten", 100-118, 119, 121; Tirmizî, "Fiten", 59, 66; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 14, 15; *Müsned*, II, 22, 154; VI, 75, 412-413, 455-456). Söz konusu rivayetlerde deccâlin kıyamet alâmeti olarak zuhûr edeceği, tek veya birden fazla kişi, kimliği belli biri, örneğin İbn Sayyâd olduğu, Abdüluzza b. Katan'a benzediği, önce peygamberlik, sonra ilâhlık iddiasında bulunacağı haber verilmekte; fizik ve ruhî portresi tasvir edilmekte, alnında "kâfir" (كافر) veya "kfr" (كفر) yazısının bulunduğu, yaptığı işlerden hoşlanmayanların veya müminlerin bu yazıyı okuyabileceği, teninin kızıl, esmer veya parlak beyaz renkte olduğu, cüsseli, heybetli veya kısa boylu bir bedenini bulduğu, bir gözünün kör veya patlamış üzüm tanesi gibi olduğu kaydedilmekte,